

Att man icke har att göra med en inskrift i vanlig mening, som har språklig innebörd, framgår tydligt redan av de dekorativa tecknen 𐌲 𐌺 𐌸 𐌹. Sannolikt förekomma också punkterade b- och p-runor. Även de övriga tecknens former och ställning ge vid handen, att hela inskriften uteslutande har ett dekorativt syfte.

Det finns knappast några säkra stöd för att bestämma ristningens ålder. Den är utförd av en man, som känt till runor och runstenar, men sannolikt själv icke har kunnat läsa runskrift. För honom ha runorna varit mystiska tecken, och han har roat sig med att hugga en vacker sten till prydnad för gården. Det är att märka, att det icke finns ett spår av djurornamentik, vilket man givetvis haft att vänta på en ornerad sten från 1000-talet. Även korset har en ovanlig form. S:t Georgskorset inom inskriftsbandet på h. sidan påminner mycket om medeltida gravmonument. Det förefaller troligt, att ristaren har sett något sådant och hämtat denna detalj därifrån.

Stenen med de mystiska tecknen har givetvis redan på 1600-talet tilldragit sig fornforskarnas uppmärksamhet. Bureus upptager bland »Literæ Ignotæ» (F a 6 s. 2) även »Skeptunenses å Härestad gård». Peringskiöld antecknar på träsnittet: »med fördolda Runer. NB. Edd. Sæm. Skepruner skall tu kunna». Han har gjort försök att komma inskriftens gåta på spåren. Han ser i S:t Georgskorset ett tecken för Tor, i hakkorset ett tecken för »Tyr seu Mars». Den sjätte teckenföljden, på h. sidan, tolkar han förslagsvis antingen *oþn tir ilgio* »Jovi Odino illis sanctis» eller *oþ ati uilgio* »Odd atti Vilgio». — J. Göransson erkänner med en suck sin oförmåga att tolka inskriften: »NB. Skep-Runor skal tu kunna, heter thet uti Edda: nu, Gudi lof! är denna kunnskap förlorad, derföre kan jag icke uttyda denna sten.» — Av ett visst intresse är det som P. Dijkman meddelar (i samband med Örby-stenen U 373): »Kommer mig före, at för de curieuse berätta, det nästa by til Örby är belägen en benämnd Herrestad, hwarest inpå en Skatte-gård står en wacker Runsten med swenska runor blandade ihop med andra tungomåls Alphabeth, hafwandes på sig vthuggen en wacker Skepz-Figur, med mast, mastkorg och flagga. Hwar hoos in på samma gård ligger en rund swarfwad och tälgder hwit gråsten ofwan jord, til halft annat pund, den de i förra tider, som sagan föres, hafwa vthi leek kastat sins emellan, som en ball. Och en slik sten-glob finnes vthi Spånga Sokn, Upland, på en backa i Lundby by, den jag för några åhr, då jag Häradzhöfdinga-Sysslan förwaltade, tillika med några andra goda wänner besåg.» Det vita stenklotet synes numera vara förkommet. Åtminstone vet ingen f. n. sig ha sett till detsamma.

371. Lövhämra, Skepptuna sn.

Pl. 37, 38.

Litteratur: B 26, L 518, D 2:153. Ransakningarna 1667—84; J. Peringskiöld, Monumenta 3, bl. 93—98; E. Brate, Svenska runristare (1925), s. 22, Anteckningar (ATA); O. von Friesen i Namn och Bygd 18 (1930), s. 101 f.

Äldre avbildningar: P. Helgonius o. J. Hadorph, träsnitt (i Monumenta 3 och B 26); Peringskiöld, teckning (i Monumenta, trol. en kopia); Dybeck a. a.; Brate foto 1907 (ATA).

Runstenen står rest 15 m. ÖNÖ om landsvägen Skepptuna—Gådersta—Frösunda, 125 m. SÖ om norra infartsvägen till Lövhämra. Platsen är utmärkt på Geologiska kartbladet »Lindhölm».

Enligt *Ransakningarna* skulle vid Lövhämra finnas två runstenar: »På Löfhammar Giärd en Runasteen på Rijtat sammaledes på gården een.» Det senare är troligen en felaktig uppgift. Peringskiöld känner endast till en runsten vid Lövhämra: »Ifrån Gådersta, där wij sex särskilte runeritade Minningzstoder aftagit hafva, wända wij wår reesa til Löfhämra gårdz-

backe, på hwilken en gammal uprester Runesten finnes af 4 alnars högd åfwan Jord, til slingor och anseende enfaldig och grof, men til Öfverskriften mycket märkwärdig, af ålder och wan-artiga menniskior nogot sönderstötter, doch så att dess förnämsta innehåll ännu är fullkomlig och oskadd, behållandes den Mynd som vår hoosfogade afritning uthwisar.» Peringskiöld har med sina initialer »J. P. delin.» signerat en bläckteckning av U 371 i *Monumenta*; men huruvida detta är en originalteckning av honom, efter egen granskning av ristningen, eller blott en kopia av Helgonius' teckning eller träsnitt, kan ej med säkerhet avgöras. Det ger ingenting av självständigt värde utöver B 26. Dybeck meddelar, att »Runstenen ligger bland hednagrafvar å en stenig höjd i Löfhamra vestra gårde, ej långt från föregående [U 360]. Den ristade sidan var 1868 vänd mot marken. De fyra arbetarne, hvilke upptogo och vände stenen, anmärkte riktigt att han dervid, såsom de uttryckte sig, *flåsåde*; hvilket, när sedermera den i dagen komma ristsidan fanns delvis afflagrad, gaf en af dem anledning att utbrista: 'da va nog af liggsåren, han flåste så illa'.» Den förblev liggande på samma ställe, som sannolikt är stenens ursprungliga plats, ända till år 1940, då den genom Riksantikvariens försorg restes med den ristade ytan vänd åt V.

Gråblå gnejs. Höjd över markytan 2,30 m. (stenens hela längd är 3,05 m.), största bredd 0,77 m. Den ristade ytan är jämn. En stor skiva har flagat av, varvid även delar av inskriften ha gått förlorade. Avflagringen fanns redan på 1600-talet men har något ökat sedan dess. Ristningslinjerna äro smala, men ristningen är i stort sett tydlig.

Inskrift (med det inom [] tillagt efter Peringskiölds teckning och B 26):

kitil × ⁵uk × ¹⁰brunkitil ¹⁵þir × ²⁰ristu × ²⁵stin × ³⁰þina × - . . . ³⁵R × ⁴⁰ulf × ⁴⁵i ⁵⁰lukobri × ⁵⁵fapur × ⁶⁰s[i] . . . [l]bi × ans × ot uk ×
 sa[l] . . . [u]þir ⁶⁵bitr × ⁷⁰þan ⁷⁵hn × ⁸⁰kirpi ⁸⁵tíl

Kætill ok Brunkætill þeir ræistu stæin þenna [æfti]R Ulf i Laughambri(?), faður si[nn] . . . Guð hialpi hans and ok sal[u ok Guðs mo]ðir betr þan hann gærði til.

»Kättil och Brunkättil de reste denna sten efter Ulv i Lövhamra, sin fader . . . Gud hjälpe hans ande och själ och Guds moder bättre än han förtjänade.»

Till läsningen: Intet sk vid inskriftens början och slut, icke heller efter 38 i, 60 t, 76 n, 83 i. Efter 16 l är ytan skadad, och inga spår av sk finnas numera. Men B 26 har här sk. Även efter 69 R är ytan skadad; B 26 saknar här sk. Icke stungna äro 2, 13, 18, 21, 27, 71, 80 i, 10, 40 u, 41, 79 k. 6 u är nästan helt avflagat, endast övre delen av bst är i behåll. Även av 7 k finnes endast övre delen kvar. Nedre delen av 8 b och 9 r är skadad, likaså nedre delen av 14—16 til. Hst i 17 p är skadad. Övre delen av runorna 20—23 rist är borta. Mellan 33 - och 34 R är ett stycke av stenen avslaget. Alla runorna i 38—45 i *lukobri* äro fullt säkra. 41 är k, icke f. 56 är a, icke h. Runorna i 56—58 ans stå mycket tätt. Endast övre delen av hst i 65 l finns bevarad. Övre delen av 69 R är avflagad, liksom sannolikt ett följande sk.

Hadorph o. Helgonius: Intet sk efter 34 R, 37 f. Icke heller Peringskiöld har på sin teckning några sk, men då han återger inskriften, sätter han in sk × efter 34 R och 40 u: *iftir × ulfilu × kobri*. 53 l finns endast på Peringskiölds teckning, icke på B 26. Detsamma gäller bst i 65 l. 67 p saknar hst hos Peringskiöld; 72 t har bst endast t. v.; 78 i. — Dybeck har × efter 34 R och 37 f. 52 i och 53 l saknas. Däremot finnas hos Dybeck rester av × k och ett × mellan 51 s och 54 b. 65 l är borta, men 66 u finnes i behåll. 69 R skymtar svagt. 78 n. — Skadorna i inskriften äro på Brates fotografi alldeles desamma som nu.

De skadade delarna av inskriften kunna med tämligen stor säkerhet suppleras: 33—34 [ifti]R, 46—69 *fapur × si[n kuþan kuþ hial]bi × ans × ot uk × sa[lu uk kus mu]þir*.

8—16 **brunketil** kan givetvis återge ett *Brunketill* eller *Brynkætill*. Samma namn förekommer i ännu en uppländsk inskrift: **brunkil** L 581 Husby-Långhundra kyrka. Ett *Brunkelstorp* (*Bronkelstorp* 1464) finns i Skåne. Och av ett mansnamn *Brunkel* finnas några belägg från 1500- och 1600-talen i Skåne och på Själland (*DGP*). Namn sammansatta med *-ketill* äro överhuvud taget mycket ovanliga.

38—45 i **lukobri** avser naturligtvis byn Lövhämra, på vars mark stenen står. Äldre skriftformer av namnet ha g: *Olauus de Løghamar* SD 2, s. 611 (1310, avskr.), *Olauus de løghambre* ib. 3, s. 478 (1320, orig.), 747 (1326, orig.), *Olawi jn løghambre* ib. 4, s. 323 (1333, orig.), *Olau de lodambre* ib. s. 360 (1334, orig.), *Olauus de løghambre* ib. s. 445 (1335, orig.), *Olau de løghamar* ib. s. 449 (1349, avskr.), i *Løghambre* SRP n:r 922 (1370), *Løkhamar* SD ns 2, s. 190 (1409, orig.). Förleden är enligt von Friesen isl. *laug*, f., fsv. *løgh* 'bad, badvatten'. »Hammarn' vid Lövhämra anges sålunda som den 'hammar' som erbjöd en god badstrand, sannolikt sålunda med sandbotten. Lövhämra ligger vid den nu uttappade sjön Hedervikens åt nordväst mot Skepptuna kyrka en gång uppskjutande gren. Söder om dess östra gren ligga byarna Mälhamra och Häradsämra i Närtuna socken. Dessa tre *Hamra* gällde det att särskilja från varandra, något som skett redan på vikingatiden genom att tillägga olika förleder. *Løghamra* har i nyare tid, då substantivet *løg* kom ur bruk, folketymologiskt — förmodligen av präster eller andra ämbetsmän — ombytt till *Løvhamra*.»

Om bönen *Guð hialpi hans and ok salu ok Guðs modir, betr þan hann gerði til se ovan* U 69.

Peringskiöld tror sig med Lövhämra-stenen ha gjort ett synnerligen märkligt fynd. Han läser nämligen 33—52 [*ifti*] **ulfilu kobri** × **fapur si[n]**, och han tror sig verkligen här ha funnit gravvården över goternas missionsbiskop Wulfila († 383). »Uthaf åthskillige Steenskriffter hafva wij tilförene förstått det våra förfäder fordom här hemma i Landet uprättat Minningzmärken och Ährestoder effter de Konungar samt Krigzanförare och Slagzkämpar som til Grekland, Moesien, Trakien och Asien eller andra Landzänder uthgått; Nu omsider hafva wij äfvenväl lyckeligen igenfunnit det monument som til de uthgångne Göthars andeliga Förmans åminnelse fordom här i Landet af dess hemma sittande Söner uprättat warit.» Han tolkar inskriften sålunda: »Kettil och Brunkettil de reeste denna Sten effter Ulfila af Gudarnas Brytare (eller ombytare) sin goda fader; Gud hiälpe hans Anda och Siäl, samt Guds Moder bätter ännu: han gjorde (det fromt och wederbörligit war, och förtiänte alt godt).» I runföljden 41—45 **kobri** ser han ordet »*go* eller *goþ*» 'gud, avgud' och ett *bri*, som han översätter »ombytare, nederbrytare, förändrare, affskaffare, som bryr och ombyter det som förr warit. Ty *Brigd* är ombytande, förändring, immutatio, *Brut* sönderbrytning, *divisio* . . . af ordet *Bryta*, destruere, frangere, dividere, distribuere, sönderbryta, skiffta och dehla i stycken.» I några anteckningar om Wulfila tillägger han: »Uthi Upland hafver iag nyligen igenfunnit ett märkeligit Monument med Runor fordom uthuggit och under baran Himmel uprest effter en Ulfila afgudarnas nederbrytare och förstörare, som derhoos berömes hafva gjort det som godt och lofligit warit etc. hvilket efftertänkeliga Monument med många andra Historiska Antiquiteter om Götharnas uthgång i sijnom tijd til fäderneslandets luster och sanningen til styrkio uptäckas skall, när

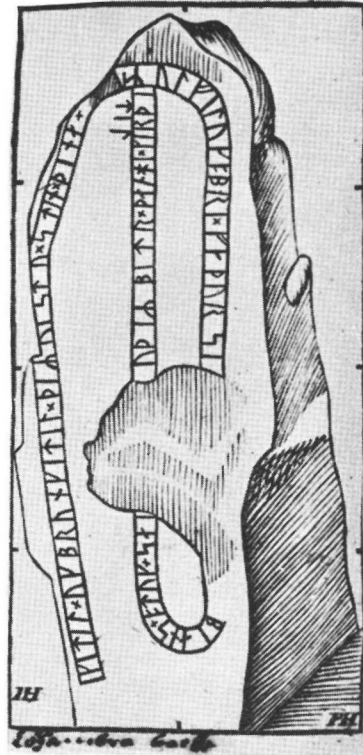

Fig. 84. U 371. Lövhämra, Skepptuna sn. Efter B 26.

andra landzens af mig effter orden och gamla Språkets... förstånd enfaldigt uthtyde härlige monumenter slippa uhr det band som ett olyckeligit öde dem öfverkastat hafver, eller ännu på widrig händelse aldeles få bortdöo med J P.»

372. Ånsta, Skepptuna sn.

Pl. 39, 40.

Litteratur: B 22, L 511, D 2:157. J. Bureus, F a 6 s. 109 (Bureus' egen uppteckning), 204 (Rhezeliuss), F a 5 n:r 319, F a 1 s. 72; J. Peringskiöld, Monumenta 3, bl. 90; O. Celsius, SR 1, s. 382; E. Brate och S. Bugge, Runverser (AT 10:1), s. 118; E. Brate, Svenska runristare (1925), s. 37, Anteckningar (ATA).

Äldre avbildningar: Rhezelius, teckning (F 1 2 n:r 23); Bureus, kopparstick (F f 6 n:r 132); P. Helgonius och J. Hadorph, träsnitt (i Monumenta 3 och B 22); Dybeck a. a.; Brate foto 1909 (ATA).

Runstenen står i en stenbacke utan träd, 275 m. NNV om Ånsta mangårdsbyggnad, 35 m. S om vägen Ånsta—Skoby. Den restes på denna plats år 1940, med ristningsytan vänd mot SSÖ.

Bureus avtecknade inskriften »1627 S. Matthei dagh» (21 sept.); den stod »Widh Ånestadh i Skeftuna S.» Rhezelius anger platsen: »Wedh Ånsta i Westre gärdet.» Peringskiöld: »Wid Ånsta H. Tungels Sättegård.» Dybeck: »I Ånstads gårde, vester och söder om byn, finnas på flere icke odlade ställen åtskillige grafkullar, utvisande en forntida begravningsplats, midt uti hvilken denne runsten ligger. Ristningen, som länge legat mot marken, är dock väl bibehållen.» Stenen låg på samma plats vid Brates besök och ända fram till 1940. Av allt att döma står den sålunda nu på ursprunglig plats.

Granit. Höjd över markytan 1,98 m. (stenens hela längd 2,10 m.), bredd (mitt över korset) 0,88 m., (nedtill) 1,30 m. Ristningen är tämligen djupt huggen och väl bevarad.

Inskrift:

purstain · uk þihn · uk sialfi · þaim hit kila muþir · þair litu rita stain þinobtir sihat · faþur
 5 10 15 20 25 30 35 40 45 50 55 60 65 70
 sin · kuþ hialbi honsal
 75 80 85 90

Þorstainn ok Þægn ok Sialfi, þaim het Gilla moðir, þair letu retta stæin þenna [æ]ptir Sig[v]at, faður sinn. Guð hialpi hans [s]al.

»Torsten och Tågn och Sjalve, deras moder hette Gilla, de läto uppresa denna sten efter Sigvat, sin fader. Gud hjälpe hans själ.»

Till läsningen: Intet sk vid inskriftens början och slut. Sk · finnes endast mellan ordgrupper eller satser: efter 8 n, 14 n och 22 i, 38 r, 68 t och 76 n. Efter 42 r finns en rund prick, som möjligen kan vara huggen. Efter 63 r finns en rund fördjupning, som icke är huggen. Icke stungna äro 12, 28 i, 30, 77 k. Bst i 35 u är skadad. Övre delen av 49—51 ta s är skadad; h. bst i 49 t är borta. Efter 90 a korsas runslingan av rundjurets stjärt. På den övre av de korsande linjerna är ansatt ett kort streck, tydligt hugget, i omedelbar fortsättning till runslingans yttre linje. Sannolikt skall detta vara bst till ett l, varvid slinglinjen får tjänstgöra som hst.

Bureus: 33 i, 35 i, 57 o; 91 l saknas. — Rhezelius (Fa 6): 31 a. 35 u, 57 i; 91 l saknas; (F 1 2) 57 l. — Helgonius och Hadorph: 91 l saknas. — Dybeck: 91 l saknas. — Brate anmärker: »Med honsa kan icke inskriften hava slutat, och fortsättningen finnes verkligen på ormens stjärt men är synnerligen otydlig. Troligen står där: **lukuþsmuþir**, men ehuru jag tycker mig